

АЛЕНА СЯМАШКА

Загадчыца аддзела музейных камунікацый Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, магістрантка ўніверсітэта НАН Беларусі

РАСЦІ ВЫСОКА, «БЯРОЗКА»!

*Лясы вартуюць цішыню.
Завяяны да стрэх раён...
Я помню, як упершыню
Прынёс часопіс паштальён.
— Анатоль Вялюгін «Пісьмо
часопісу "Бярозка"»*

Часопіс «Бярозка» — сапраўдны феномен беларускай культуры, які прайшоў доўгі і няпросты шлях. Ён нарадзіўся ажно ў 1924 годзе, некалькі разоў змяняў назву і фармат, пакуль у 1945 годзе не замацаваўся ў тым выглядзе, у якім мы ведаем яго сёння — пад пяшчотным і светлым імем «Бярозка».

«Расці высока, «Бярозка»!» — выстава пад такой назвай сёлета праходзіла ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Яна пазнаёміла наведвальнікаў з архіўнымі нумарамі часопіса — ад 20-х гадоў мінулага стагоддзя да нашых дзён.

Ранейшыя асобнікі найбольш цікавыя. У музейных вітрынах былі размешчаны выданні «Іскры Ільіча» (назва «Бярозкі» у даваенныя часы) — перыядычнае выданне для малодшых школьнікаў, які выходзіў з кастрычніка 1929 да красавіка 1941 як друкаваны орган ЦК Ленінскага камсамола Беларусі і Наркамасветы. Часопіс быў ідэалагічна скіраваным і меў на мэце выхаванне моладзі ў духу таго часу. Рэдактарам быў дзіцячы празаік і паэт Алесь Якімовіч. Друкавалі па 16 старонак, тыражы дасягалі 20 тысяч асобнікаў.

Гартаем нумары 30-х і бачым творы

класікаў беларускай літаратуры: Якуба Коласа, Янкі Купалы, Змітрака Бядулі. Дарэчы, хрэстаматыйны верш Купалы «Хлопчык і лётчык» упершыню быў апублікаваны якраз у ліпеньскім нумары «Іскраў» за 1935 год. Сярод аўтараў таксама сустракаем Андрэя Александровіча, Пятра Рунца, Янку Маўра, Петруся Броўку.

Назіраецца значная колькасць твораў рускай літаратуры: Пушкіна, Талстога, Крылова, Біянкі, Барто, Маршака, Маякоўскага, Тургенева і іншых, перакладзеных на беларускую мову.

На пажоўклых старонках сустракаем ілюстрацыі, пераважна чорна-белыя, Анатоля Волкава, Валянціна Ціхановіча, Генадзя Змудзінскага, Канстанціна Геды. З лёгкім трапятаннем разглядаем матэрыялы, што даюць адчуць пульс жыцця, якое сёння ўжо стала гісторыяй. На адвароце вокладкі чэрвеньскага нумара за 1936 год бачым партрэт Максіма Горкага і паведамленне аб яго смерці. Лістападаўскі нумар выйшаў з выявай іспанскага ваяра з аўтаматам і надпісам «Есрафа» на вокладцы — у знак падтрымкі рэспубліканцаў падчас грамадзянскай вайны ў Іспаніі.

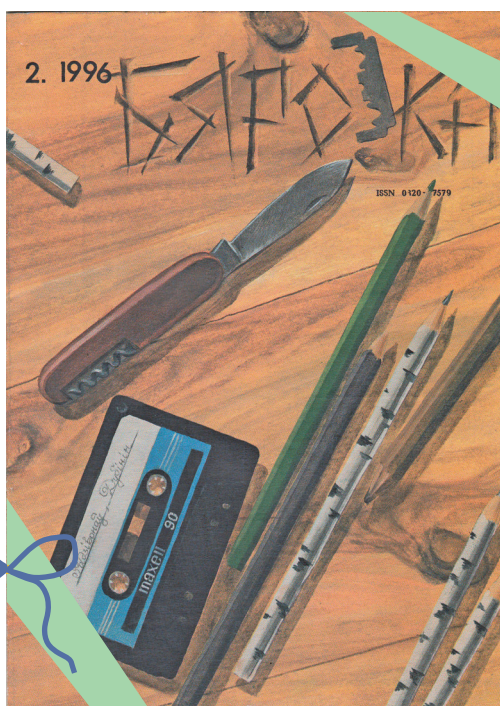
У часы Вялікай Айчыннай часопіс не выходзіў: шматлікія друкаваныя органы спынілі тады сваю дзейнасць. Але пасля вызвалення Беларусі і аднаўлення культурнага жыцця «Бярозка» вярнулася да сваіх чытачоў, да таго ж ужо пад сучаснай назвай.

На жаль, пасляваенных нумароў у музейным зборы няма і нават віртуальна патрымаць іх у руках мы не можам. Але з гэтага перыяду нам вядомы цікавы факт: нататка «Кніга беларускіх рэбят», апублікаваная ў №5-6 «Бярозкі» за 1946 год, нарадзіла ідэю выдаць зборнік дзіцячых апавяданняў пра вайну. Яна была паспяхова рэалізаваная ў 1948 з выданнем кнігі «Ніколі не забудзем» пад рэдакцыяй Янкі Маўра. Сучасныя чатачы «Бярозкі», напэўна, добра ведаюць гэтую кнігу.

Знаёмімся з нумарамі «Бярозкі» 60-х. З цікавасцю зазіраем пад старыя вокладкі. Часопіс заўважна «патаўсцей» і цяпер мае 32 старонкі. Адказным рэдактарам значыцца Кастусь Кірэенка, сярод членаў рэдкалегіі чытаем знаёмыя імёны: Рыгор Барадулін, Пятрусь Броўка, Артур Вольскі, Еўдакія Лось. З «Бярозкай» супрацоўнічалі вядомыя пісьменнікі, якія шмат у чым фарміравалі «аблічча» беларускай дзіцячай літаратуры XX стагоддзя.

Мастацкім словам выхоўвалі моладзь Генадзь Бураўкін і Эдзі Агняцвет, Алесь Савіцкі і Васіль Хомчанка, Сяргей Новік-Пяюн і Ядвіга Бяганская, Ніл Гілевіч і Канстанцыя Буйло. Для шматкаго з іх гэта быў не проста часопіс, а школа прафесійнага і духоўнага стаўлення. Кастусь Кірэенка падкрэсліваў: *«Першае слова рэдакцыя дае літаратурным матэрыялам: апавяданням, вершам, гумарэскам, п'есам. Выхаванне літаратурнымі матэрыяламі — самае дзейснае».*

Пра што тады пісалі? Пра Радзіму і партыю, літаратуру і мастацтва, піянерскае і школьнае жыццё. Вока выхоплівае назвы рубрык і артыкулаў: *«Партыя — наш рулявы», «Дарагія рысы Ільіча», «Курс на індустрыялізацыю», «Без бога шырэй дарога», «Песні лунаюць над зямлёй», «Вучыся бегаць на каньках», «Беларусь мая родная», «Іх чыталі Маркс і Энгельс», «Ля калыскі беларускага выйўленчага мастацтва», «Зямлі савецкай прыгажосць», «Сям'я жывёлаводаў», «У школьнай майстэрні».*

Цана часопіса, дарэчы, не змянялася дзесяцігоддзямі. Сучаснік хутчэй за ўсё здзівіцца, але і ў 1964-м, і ў 1981-м асобнік каштаваў аднолькава — 15 капеек. І вось, нарэшце, на вокладцы вераснёўскага нумара за 1981 трапляецца сціплая нататка, дзе чытачоў (за тры месяцы!) папярэджваюць, што з 1 студзеня 1982 года часопіс будзе каштаваць 25 капеек. Далей — тлумачэнне: *«Гэта звязана з павелічэннем кошту паперы для друку, выдаткаў на паліграфічнае выкананне і дастаўку выданняў падпісчыкам».* Крамае такая ўвага і імкненне да адкрытасці перад сваёй аўдыторыяй.

Асаблівы ўздым папулярнасці «Бязрозкі» надышоў у канцы 80-х і пачатку 90-х. У гэты перыяд наклады дасягалі сваіх «залатых вяршынь», а само выданне стала своеасаблівым люстэркам часу. Шмат увагі ў матэрыялах надавалася пытанням духоўнасці, экалогіі, гістарычнай памяці. Часопіс упэўнена стаў на варце павагі да сваёй мовы і культуры, адкрытасці да іншых народаў і традыцый. Тут можна было прачытаць не толькі мастацкія творы і гістарычныя нарысы, але і новыя пераклады, а таксама матэрыялы, прысвечаныя беларускай рок-музыцы — тое, што вельмі прыцягвала моладзь. Часопіс быў сучасным, жывым, смелым, адкрытым для дыялогу. Усе нумары былі змястоўныя, цікавыя, густоўна аформленыя.

Гісторыя «Бязрозкі» — гэта гісторыя вытрымкі і адданасці традыцыям. Яна перажыла вайну, перайменаванні, рэарганізацыі, але не страціла галоўнага — сваёй любові да дзяцей і да Беларусі. Сёння «Бязрозка» — адна з найстарэйшых і найбольш уплывовых дзіцячых літаратурных пляцовак краіны, якая і зараз застаецца жывым, натхняльным асяродкам для юных талентаў.